

การวิเคราะห์พัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย

นางสาวไพลิน นกุลกิจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาพยาบาลศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974 - 566 - 781 - 1

012114

I16819536

AN ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF NURSING
EDUCATION IN THAILAND

Miss Pailin Nukulki

คุณย์วิทยุทรพยกร
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for the Degree of Master of Education

Department of Nursing Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

ISBN 974 - 566 - 781 - 1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์พัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย
ชื่อนิติกร นางสาวไพลิน นุญถกิจ
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด รักษาสิทธิ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประนอม รอคค่ากิจ
ภาควิชา พยาบาลศึกษา
ปีการศึกษา 2528

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาดัชนีชี้วัดของการปฏิบัติการพยาบาลก่อนที่จะมีการจัดการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2524
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเรื่องพัฒนาการของการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย จากเอกสารต้นฉบับ (Primary Sources) ได้แก่ ร่างสารตรา พระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติ จกหมายเหตุ คำสั่ง กฎระเบียบ หนังสือโต้ตอบของทางราชการ ประกาศต่าง ๆ ของ

ทางราชการ รายงานการประชุม บันทึกของช่างต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาประเทศไทย
บันทึกของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาพยาบาล และเอกสารชั้นรอง (Secondary
Sources) ใ้แก่ บทความ หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติบุคคล วารสาร
ภาษาไทย และต่างประเทศ และวิทยานิพนธ์

2. สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาพยาบาล เพื่อให้ได้ข้อมูลสนับสนุน
เพิ่มเติม ในกรณีที่มีข้อขัดแย้งจากการค้นคว้าจากเอกสาร

สรุปผลการวิจัย

ก่อนการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลในประเทศไทยนั้น เชื่อว่าผู้ที่ทำหน้าที่ให้การ
พยาบาลได้ศึกษาวิชาการพยาบาล โดยสืบทอดความรู้มาจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ และ
พระภิกษุ เรียนรู้จากประสบการณ์ และศึกษาด้วยตนเองจากคัมภีร์แพทย์แผนโบราณ
สถานศึกษาที่สำคัญจึงได้แก่วัดและนครวัด จนกระทั่งได้จัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลแห่งแรก
ขึ้นในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2439 ที่โรงพยาบาลศิริราช

การจัดการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439 - 2468 ซึ่ง
เป็นยุคเริ่มนั้น ยังไม่มีระบบระเบียบ ไม่มีสถานที่จัดตั้งโดยเฉพาะ ต้องอาศัยโรงพยาบาล
ไม่เข้มงวดเรื่องพื้นความรู้ของผู้เรียน ระยะเวลาในการศึกษาไม่แน่นอน วิชาที่เรียนใน
หลักสูตรกำหนดตามความจำเป็นที่พบในขณะนั้น

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2469 - 2488 การจัดการศึกษาพยาบาลได้รับการ
ปรับปรุงหลายด้าน ถึงแม้จะไม่มีก่อกองสถานศึกษาพยาบาลเพิ่มขึ้นก็ตาม การปรับปรุง
ดังกล่าวได้รับแนวคิดจากต่างประเทศเป็นสำคัญ หลักสูตรที่กำหนดจะเริ่มจะมีระบบระเบียบ
และวิชาที่กำหนดให้หลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น แต่การจัดการศึกษาต้องชะงักไประยะหนึ่ง
เนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 2

การจัดการศึกษาพยาบาลได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบ
เนื่องจากได้มีโอกาสติดต่อกับต่างประเทศอีก พร้อมกับประสบปัญหาการขาดแคลนพยาบาล
จึงทำให้ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2489 - 2504 มีการจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาลเพิ่ม
อีก 7 แห่ง เพื่อเพิ่มจำนวนพยาบาลให้เพียงพอต่อความต้องการ มีการยกระดับการศึกษา

ให้สูงขึ้น ถึงขั้นปริญญาตรี และเปิดหลักสูตรหลังสำเร็จการศึกษาระดับพื้นฐานขึ้น นอกจากนี้
 นี้ยังปรับปรุงหลักสูตรพยาบาลระดับพื้นฐานที่มีอยู่เดิมให้ใกล้เคียงมาตรฐานสากล

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพยาบาลได้มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่อีกครั้งในยุค
 แผนพัฒนา (พ.ศ. 2505 - 2524) เพราะประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลน
 พยาบาลอย่างมาก เนื่องจากผลผลิตน้อย และพยาบาลเดินทางไปประกอบอาชีพใน
 ต่างประเทศกันมาก จึงทำให้มีปริมาณพยาบาลไม่เพียงพอแก่การขยายบริการสาธารณสุข
 ความพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในยุคนี้จึงต้องตั้งสถานศึกษาพยาบาลเพิ่มขึ้นอีก
 15 แห่ง การจัดการศึกษามีตั้งแต่ระดับ ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ประกาศนียบัตร
 เทียบเท่าปริญญาตรี ปริญญาตรี และ ปริญญาโท ทางการศึกษาพยาบาล โครงสร้างของ
 หลักสูตรไม่แตกต่างกันมาก เนื่องจากสถานศึกษาพยาบาลที่ก่อตั้งภายหลังจะยึดถือหลักสูตร
 ของสถาบันที่ก่อตั้งก่อน ซึ่งหลักสูตรได้รับการยอมรับแล้วเป็นเกณฑ์

จากผลการวิจัยนี้ จะเห็นว่าการจัดการศึกษาพยาบาลนั้นมีการพัฒนาไปโดยตลอด
 และการพัฒนาการนี้มุ่งให้สอดคล้องกับความต้องการ การดูแลสุขภาพของประชาชนมากขึ้น
 ทั้งนี้การจัดการศึกษาพยาบาลในขนาดศัลยกรรมเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรและการสอนควรจะยึด
 นโยบายดูแลสุขภาพของประเทศเป็นสำคัญ นอกจากนี้ควรจะมีการสร้างภาวะผู้นำ และ
 ความสามารถทางการวิจัยในบุคลากรพยาบาลให้มากขึ้นด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Analysis of the Development of Nursing
Education in Thailand

Name Miss Pailin Nukulki

Thesis Advisor Assistant Professor Somkit Raksasataya

Thesis Co-advisor Mrs. Branom Rodcumdee

Department Nursing Education

Academic Year 1985

ABSTRACT

The Research Objectives were :

1. To study the nursing practices preceding to the development of nursing education in Thailand.
2. To study the development of nursing education in Thailand from B.E. 2439 to B.E. 2524.
3. To analyse factors affecting development of nursing education in Thailand.

Methodologies of Data Collection were :

1. The data compiled by researcher from important primary sources namely : written royal speeches, decrees, archives royal gazette, orders, regulations, official announcement, minutes ,

foreigners memorandum, reports and notes from those who were working in connection with nursing education, and from secondary sources which include articles, some historical books, biography and some thesis.

2. Interviewing those nurses who had retired from and senior nurses who still working in nursing institution for data that could not found in any written forms.

Major findings :

Prior to the establishment of nursing school in Thailand, it was believed that those who performed the functions of nursing had been trained by their ancestors or from the Buddhist monks no less than from their self studies. As a result, important nursing institutes then were the temples and the families. Both places had been playing very important roles until B.E. 2439 when the first nursing school was established at Siriraj Hospital.

Thailand's nursing's education during B.E. 2439 - 2468, which was the starting point, was managed without formal regulations or formal systems. The school locations were not available, they were to be with or under the roof of some hospitals. In addition, basic knowledge and the length of time of study were not restricted. Subjects which had to be studied also depended on necessity and requirements then.

During the year B.E. 2469 - 2488 the nursing education was improved to many extents. Although there were no formal nursing schools being set up, a lot of improvements with foreign assistance

could be significantly observed. From such assistance, the syllabus could be developed more systematically. Besides; basic qualification of students and length of studies were formally proposed. However, all these were obstructed by The Second World War.

Nursing education in many aspects were remedied when The Second World War was over. As international communication could be made again and as there were shortage of nurses, another 7 nursing schools were established during B.E. 2489 - 2504. One improvement which could be noted is the governments recognition and upgrading nursing's syllabus to a Bachelor Degree and other basic syllabus to international standard.

However, during B.E. 2504 - 2524 the nursing education was changed substantially and comprehensively when the government in accordance to The National Economic and Social Development Board's Plan had recognized the problem of the nurse shortage. Therefore another 15 nursing schools were established, these schools offer Certificate, Diploma, Baccalaureate and Master degree in nursing. Syllabus and educational systems of each are very much alike because each institute shared the experience and accept the syllabus of the previously recognized as a criteria.

The research result shows that nursing education has been developing ever since its beginning, and the development emphasized mainly on health needs of the population at large. Therefore, the management of the nursing education in the future, particularly the nursing curriculum and teaching should correspond to the national health policy of the country. In addition the development of leadership training and research competence of nursing personnel should be emphasized more attentively.

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด รักษาสิทธิ์ อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย อาจารย์ประนอม รอคำดี อาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม และ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ สีนลารักษ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จเรียบร้อย โดยสมบูรณ์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ที่สัมภาษณ์ทุกท่านที่ใจดีแรงซ้อ แท้จริง ให้ความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ จนผู้วิจัยได้รับความกระจ่างในปัญหา ความอนุเคราะห์ของท่านเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งที่ช่วยให้งานของผู้วิจัยสำเร็จด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ไพลิน นกุลกิจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
รายการตารางประกอบ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อกีดกลางเบื้องต้น	5
วิธีการวิจัย	5
การเสนอขอมูล	6
ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2 ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลของไทยก่อนการตั้ง โรงเรียนพยาบาล	13
ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลในสมัยสุโขทัย	13
ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลในสมัยอยุธยา	21

	ลักษณะของการปฏิบัติการพยาบาลในสมัยชนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - 5	37
	การศึกษาอบรมของผู้นำที่พยาบาล	132
	สรุป และ วิเคราะห์	138
3	การศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ยุคริเริ่ม (พ.ศ. 2439 - พ.ศ. 2468)	143
	ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน พยาบาลยุคใหม่	143
	การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล	156
	หลักสูตรและการสอน	165
	สรุป และ วิเคราะห์	200
4	การศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ยุคปรับปรุง (พ.ศ. 2469 - พ.ศ. 2488)	205
	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงการศึกษา พยาบาลของไทย	205
	การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล	219
	หลักสูตรและการสอน	219
	สรุป และ วิเคราะห์	235
5	การศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ยุคฟื้นฟู (พ.ศ. 2489 - พ.ศ. 2504)	237
	ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการศึกษาพยาบาล	237
	การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล	242
	หลักสูตรและการสอน	259
	สรุป และ วิเคราะห์	283

บทที่	หน้า
6 การศึกษาพยาบาลในประเทศไทย ยุคแผนพัฒนา (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2524)	287
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา	
การพยาบาลของไทยยุคแผนพัฒนา	287
การจัดตั้งสถานศึกษาพยาบาล	297
หลักสูตรและการสอน	312
สรุป และ วิเคราะห์	331
7 สรุปการวิจัย อภิปราย และขอเสนอแนะ	338
สรุป	338
อภิปราย	344
เสนอแนะ	345
บรรณานุกรม	346
ภาคผนวก	376
ประวัติผู้วิจัย	407

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1	บัญชีคนไข้ศิริราชพยาบาล ร.ศ. 109	40
2	พนักงานศิริราชพยาบาล	97
3	จำนวนพยาบาลที่เดินทางออกจากประเทศ และ กลับเข้าประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2514	288
4	จำนวนและอัตราส่วนต่อร้อยละของพยาบาลที่เดินทางไป ต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2514	289

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย